

РОЗДІЛ II. ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ НАД ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИМ ЗАВДАННЯМ З КУРСУ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ» (К.П. Гавриловська)

2.1. БАЗОВА МЕТОДИКА ДО КУРСУ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ»

Повна назва та автор	Вихідне джерело	Джерела з описом та прикладами застосування
Технологія розробки навчального курсу (В.М. Карандашев)	Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2009. – С. 199-212.	Ильясов И.И., Галатенко Н. А. Проектирование курса обучения по учебной дисциплине: Пособие для преподавателей. – М.: Изд. корпорация «Логос», 1994. – 208 с. Наказ від 24.03.2004 №152 «Про затвердження Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін» // Офіційний сайт МОЗ України www.moz.gov.ua Інформаційно-методичне забезпечення КМС http://eprints.zu.edu.ua/2794/1/KMS.pdf

Сфера застосування

Технологія розробки навчального курсу призначена для методичного забезпечення навчального процесу у ВНЗ.

Опис методу

Технологія розробки навчального курсу являє собою стрункий алгоритм створення науково-методичного комплексу з будь-якої психологічної дисципліни.

У процесі підготовки до проведення навчального курсу викладач може орієнтуватися на наступні основні етапи:

1. Вибір навчальних посібників
2. Добір змісту курсу
3. Постановка навчальних цілей
4. Розробка робочої програми курсу
5. Підготовка тематичного плану занять
6. Розробка формату курсу
7. Розробка критеріїв оцінки знань і вмінь
8. Планування окремих навчальних занять
9. Розробка опитувальника для оцінки курсу студентами

У межах виконання цього професійно-орієнтованого завдання необхідно ретельно опрацювати перші 5 етапів.

1. Вибір підручника, навчальних посібників та інших матеріалів для читання студентами

Якими критеріями може керуватися викладач при виборі навчального посібника для навчального курсу?

1. Систематизований виклад відповідної навчальної дисципліни або предметної області. Необхідно звернути увагу на те, наскільки цілісне уявлення про предмет вашого курсу дає книга, наскільки логічно зв'язані й послідовні її глави.

2. Доступний для студентів виклад навчального матеріалу. Передбачається, що автор підручника не просто використовує інформацію з наукових монографій і статей, але й викладає її мовою, зрозумілою для студентів, вживає слова й терміни, які зрозумілі студентам, відмовляється від складного стилю викладу.

3. Наявність методичного апарата, який повинен сприяти кращому засвоєнню навчального матеріалу. Мінімально необхідним є:

- наявність контрольних питань і завдань, які можуть використовуватися студентами й викладачами для перевірки засвоєння навчального матеріалу відповідного розділу;
- наявність рекомендованої літератури для подальшого розширення й поглиблення знань по темі;
- наявність різноманітних завдань, що сприяють кращому розумінню й закріпленню вивченого матеріалу.

4. Використання прикладів, наочності й ілюстрацій. Це може бути опис прикладів наукових досліджень або життєвих ситуацій, схем, діаграм, графіків, які сприяють розумінню й запам'ятовуванню класифікацій, психологічних залежностей і закономірностей, а також малюнків і фотографій, які зображують певні психічні процеси, властивості, стани.

Однак по деяких спеціальних навчальних курсах іноді взагалі немає навчальних посібників. У такому випадку викладач може опиратися тільки на наукову літературу.

2. Добір змісту курсу

Знання й уміння, які були накопичені в сучасній психологічній науці й практиці, досить численні й різноманітні. Різнманітний світ психічних явищ, різноманітні підходи до їх розгляду. У зв'язку із цим перед викладачем виникає складне завдання добору матеріалу, який можна включити в програму курсу. По-перше, зміст курсу безпосередньо визначається його назвою, по-друге, його роллю в навчальному плані. Зокрема, якщо ви викладаєте курс, який є передумовою для іншого, викладачі наступних курсів очікують, що певні теми будуть розкриті вами, і ви повинні задовольнити ці очікування.

Зміст курсу повинний відповідати вимогам, що містяться в освітньому стандарті по дисципліні (якщо він є). Крім цього викладач може включати в курс зміст, який відображає його авторське бачення курсу, його творчий підхід і цілі, які він ставить у процесі навчання. Творча розробка цих питань робить навчальний курс, проведений викладачем, несхожим на інші аналогічні курси.

Як вибираються теми курсу? Крім стандарту вибір визначається вашим власним уявленням про важливі теми, що впливають із назви курсу. Звичайно, розумно проконсультуватися з досвідченими викладачами й попросити в них їх робочі програми. Обговорення свого курсу з досвідченим викладачем також може бути дуже корисним.

Вибираючи зміст курсу, важливо враховувати, які студенти будуть його вивчати. Виходячи з типів освітніх програм, можна виділити, принаймні, три типи студентів: 1) студенти, для яких психологія є загальноосвітнім предметом; 2) студенти, для яких психологія є професійно значимим предметом (педагоги, медичні працівники тощо); 3) студенти фахових психологічних спеціальностей.

Знання й пізнавальні потреби цих груп студентів різні. Для студентів молодших курсів університетів це може бути перший і єдиний досвід вивчення психології. Тому в них має сформуватися системне уявлення про наукову й практичну психологію, а проста цікавість повинна перетворитися в усвідомлений інтерес до психологічних знань.

Зміст програми має визначатися загальною кількістю занять відповідно до навчального плану, віку студентів і їх інтересів. Недоцільно надмірно насичувати короткий курс великою кількістю тем і матеріалу. Краще вивчити менше, але сформувати в студентів цілісне уявлення про дисципліну, серйозний інтерес до наукової й практичної психології. Студенти старших курсів мають певний запас знань, який, так чи інакше, пов'язаний з досліджуваною дисципліною. Вони прагнуть одержати інформацію про нові поняття й заглибитися у вивчення предмета. У цілому при роботі зі студентами старших курсів має сенс просуватися у вивченні предмета швидше, розглядаючи більший обсяг інформації за одне заняття, або ж заглиблюватися в тему, вивчаючи її більш детально. Однак слід мати на увазі, що насичення курсу більшою кількістю теорій, понять та інших одиниць інформації буде недоречним, якщо воно не супроводжується осмисленням запам'ятовуванням і критичним мисленням студентів.

Для початку виберіть основні теми курсу. Вибір 3-4 тем може бути недостатнім. З іншого боку, доцільно обмежити їхню кількість 10-15 темами. Перевищення цієї кількості може означати, що ви переоцінюєте свої можливості, можливості студентів або ж що деякі зі сформульованих тем не є «головними».

При доборі тематики курсу необхідно продумати логічний зв'язок тем одна з одною, їх послідовність, а також їх відповідність загальній назві навчальної дисципліни. Цей зв'язок і взаємозалежність може бути виражена більшою або меншою мірою. Слід використовувати модульний принцип побудови програм. Він припускає розробку окремих, незалежних модулів навчального матеріалу, які являють собою самостійні одиниці навчальної інформації.

Залежно від цілей курсу зміст програми може бути науково або практично орієнтованим.

Наукова орієнтованість курсу припускає вивчення психологічних закономірностей, класифікацій, механізмів, опис наукових досліджень і їх результатів. Орієнтація на матеріал такого роду дає студентам опис і пояснення

психологічних феноменів, розуміння доказовості науково-психологічних знань про внутрішній світ людини.

Практична орієнтованість курсу припускає вивчення матеріалу, що представляє безпосередню практичну значимість, а також освоєння вмінь застосування психологічних знань для розв'язку практичних завдань. Орієнтація на матеріал такого роду дає студентам розуміння практичної цінності психологічних знань і можливостей їх використання.

Науковість і практичність є тільки загальними орієнтирами при доборі змісту курсу. Реальна програма викладання психології являє собою певну комбінацію того й іншого. При доборі змісту курсу необхідно враховувати міжпредметні зв'язки психології з іншими науками й навчальними дисциплінами. Суміжні із психологією питання розглядаються як у ВНЗ, так і в школах у рамках інших предметів. Наприклад, у рамках біологічних курсів часто вивчаються властивості й типи нервової системи, тісно пов'язані з темпераментом. Деякі теми соціальної психології можуть розглядатися в курсах соціології. Міжпредметні зв'язки можуть реалізовуватися шляхом узгодження того, як і в якому обсязі, зв'язані питання будуть розглядатися викладачами відповідних дисциплін.

3. Постановка навчальних цілей

Які цілі ставляться при вивченні курсу? Виходячи із цілей різних освітніх програм, викладач ставить цілі свого навчального курсу, визначає його функції в структурі даної програми. Цілі повинні бути певним чином співвіднесені також із суб'єктивними очікуваннями студентів.

Більш конкретні цілі визначаються змістом курсу: що, на вашу думку, студенти повинні довідатися про навчальний матеріал? Це стосується як усього курсу, так і окремих його тем. Формулювання відповідних цілей звичайно починається зі слів: «Вивчити», «Навчитися», «Опанувати», «Засвоїти» тощо.

Різні цілі припускають використання різних навчальних методів. Існують численні види й прийоми навчальної діяльності, які можуть варіювати навіть у рамках щодо обмеженого обсягу матеріалу. Вивчення основних термінів, порівняння понять, наведення нових прикладів і вирішення нових проблем – це різні типи навчання, які вимагають застосування різних навчальних стратегій.

Різні цілі й відповідно результати навчання вимагають різних форм оцінювання. Викладач може використовувати один тип оцінюючої процедури (наприклад, тест із множинним вибором) для одних цілей і інший тип (наприклад, написання твору) – для іншої мети. Таким чином, при плануванні курсу із самого початку корисно подумати про те, яким розділам вашого навчального курсу ви прагли б приділити особливої увагу.

4. Розробка робочої програми курсу

У процесі підготовки навчального курсу по дисципліні викладач складає його робочу програму й тематичний план проведення занять. Це можуть бути окремі документи, або ж тематичний план може бути частиною робочої програми.

Робоча програма розробляється на основі державного освітнього стандарту й навчального плану освітньої програми і є єдиною для всіх форм навчання, що

здійснюються у навчальному закладі: денної, заочної й екстернату. Попередні нариси робочої програми робляться під час планування курсу, але остаточний варіант оформляється перед початком занять.

Робоча програма зазвичай містить:

1. титульний лист;
2. пояснювальну записку;
3. зміст навчальної дисципліни;
4. список літератури,
5. тематичний план навчальних занять,
6. систему й критерії оцінки знань і вмінь.

Титульний лист містить:

- найменування навчального закладу й кафедри, на якій здійснюється викладання дисципліни;
- найменування навчальної дисципліни (наприклад, «Психологія спорту», «Психологія спілкування» тощо);
- категорію студентів, для яких вона призначена (курс та спеціальність);
- інформацію про викладача (прізвище, ім'я, по батькові, учений ступінь і звання, посада), рік і семестр, у якому читається курс.

У робочій програмі:

- дається короткий опис призначення навчальної дисципліни, її значимості в рамках освітньої програми;
- відображаються її зв'язки з іншими навчальними дисциплінами (міжпредметні зв'язки);
- описуються цілі й завдання, на розв'язання яких спрямовано вивчення курсу;
- приводиться обґрунтування структури навчальної дисципліни;
- характеризуються методи, якими користується викладач у процесі навчання;
- характеризуються вимоги до знань і вмінь студентів, якими вони повинні оволодіти;
- характеризуються форми, методи контролю й оцінки успішності вивчення студентами навчальної дисципліни.

Список літератури містить джерела, на які викладач опирається при розкритті навчального матеріалу. Ці джерела приводяться відповідно до правил бібліографічного опису. У робочій програмі приводиться також список літератури, який рекомендується студентам для самостійного читання за курсом. Рекомендована література може бути розділена на основну й додаткову. Цей список повинен бути невеликим і враховувати реальні можливості студентів у його вивченні. Принцип «чим більше, тем краще» у цьому випадку недоцільний. Ґрунтовне, глибоке, критичне, творче вивчення одного підручника із залученням окремих додаткових джерел може бути корисніше, чим поверхнєве опрацювання великої кількості текстів.

Робоча програма – це комплексний документ, який вимагає творчої розробки. Перераховані пункти є найбільш типовими для нього, однак викладач може змінювати й доповнювати їх.

5. Підготовка тематичного плану занять, планування навчальних занять і самостійної роботи студентів

Розробіть тематичний план аудиторних занять, розподіліть теми й матеріал, які будуть вивчатися на лекціях, семінарських або лабораторних заняттях. Сплануйте завдання студентам для самостійного читання.

Тематичний план будується на основі навчальної програми і являє собою конкретизацію форм навчальної діяльності студентів, спрямованої на освоєння предмета, а також уточнення обсягу навчального часу, форм контролю й оцінки успішності.

Тематичний план:

- розкриває послідовність вивчення розділів і тем програми;
- демонструє розподіл навчальних годин по розділах, темах і формах навчальних занять (лекції, семінари, практичні й лабораторні заняття, самостійна робота).

Тематичний план часто оформляється у вигляді таблиці.

Табл. 1.

Приклад оформлення розподілу навчального часу за темами

№	Теми	Всього	Аудиторні заняття				Самостійна робота	Форма контролю
			лекції	практичні	лабораторні	підсумкові модульні роботи		
1.								
2.								
	Всього:							

У робочу програму рекомендується включати також плани семінарських і лабораторних занять, необхідне методичне забезпечення, завдання для самостійної роботи студентів, форми контролю й атестації знань і вмінь студентів. Таке детальне методичне опрацювання програми навчальних занять сприяє підвищенню їх якості.

Кредитно-модульна система передбачає поділ дисциплін на модулі. Поділ дисципліни на модулі здійснюється на основі навчального плану спеціальності для дисципліни визначається загальна кількість годин, аудиторне навантаження та час на самостійну роботу. На основі загальної кількості годин, яка відводиться на вивчення дисципліни, визначається кількість кредитів дисципліни.

1 кредит = 36 годин (згідно з наказом МОН №812 від 20.10.2004 р., пункт 6.1 Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу у ЖДУ)

Після того, як визначено кількість модулів у дисципліні, необхідно визначитися з тематикою кожного модуля. При цьому варто керуватися такими критеріями:

- логіка вивчення дисципліни;
- загальна кількість годин (аудиторна + самостійна робота) у модулі повинна становити 36 годин;
- аудиторна робота має становити від 1/3 до 2/3 загального часу, тобто 12-24 години (пункт 6.2 Положення про кредитно-модульну систему організації навчального процесу у ЖДУ).

Зміст кожного модуля оформляється у вигляді окремих інструктивно-методичних матеріалів, де представлено:

- таблицю з розподілом годин;
- тематику лекційного курсу, практичних та лабораторних занять;
- завдання для самостійної роботи;
- завдання для підсумкової модульної роботи, яка завершує вивчення кожного модуля;
- умови автоматичного одержання оцінки за модуль.

Інструктивно-методичні матеріали до модуля затверджуються на засіданні кафедри і подаються в деканат до початку вивчення модуля.

Інструктивно-методичні матеріали з організації самостійної роботи студентів особливо важливі для організації роботи студентів в умовах кредитно-модульної системи організації навчання і полегшення роботи студентів заочної (дистанційної) форми навчання.

2.2. ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНЕ ЗАВДАННЯ З КУРСУ «МЕТОДИКА ВИКЛАДАННЯ ПСИХОЛОГІЇ»

Клієнтський запит

Ви працюєте на посаді старшого викладача кафедри психології в одному з ВНЗ міста. До вас звернувся завідуючий кафедрою з пропозицією терміново розробити програму одного з навчальних курсів, що пропонуються студентам на вибір: «Наша кафедра мусить працювати в надзвичайних умовах через те, що троє провідних фахівців цього року пішли в декретну відпустку. Їх авторські курси не були популярними серед студентів. Вам необхідно в стислий термін розробити навчальний курс із дисципліни, що була би цікавою та мала практичну цінність для підготовки майбутніх фахівців із психології».

Обов'язкова програма при виконанні завдання

1. *Сформулюйте назву спецкурсу.*
2. *Розробіть програму навчального курсу за схемою В.М. Карандашева (кроки 1-5).*
3. *Висновки за результатами роботи представте у формі презентації інструктивно-методичних матеріалів спецкурсу.*

ХІД РОБОТИ НАД ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНИМ ЗАВДАННЯМ

І. ЕТАП ПЕРВИННОГО АНАЛІЗУ ПРОБЛЕМИ

1.1. Категоріально-термінологічне до визначення проблеми, з якою звернулися до психолога

Викладач (В.): Отже, Вас турбує те, що далеко не всі спецкурси, розроблені на кафедрі, є цікавими для студентів?

Керівник (К.): Звичайно, ця проблема є актуальною. Для мене одним із пріоритетних завдань є забезпечення змістовності навчального процесу. Але я чудово розумію, наскільки важливі студентські роки. Вони лишаються в пам'яті назавжди. Від нас, викладачів, великою мірою залежить те, чи будуть ці спогади забарвлені позитивними емоціями.

В.: Наскільки я знаю, кожен з наших викладачів прагне зробити викладання своїх дисциплін і змістовним, і цікавим...

К.: Безперечно. Але, попри всі можливості для творчості, в рамках виконання навчального плану ми змушені «грати по нотах», турбуватися, насамперед, про виконання «обов'язкової програми». Спецкурси дають більшу свободу дій. Тут процес навчання ми можемо зробити більш евристичним, інтерактивним, по-справжньому цікавим.

В.: Тобто, насамперед, ми маємо визначити перелік тих гіпотетичних дисциплін, які не передбачені навчальним планом, але є потенційно цікавими для студентів. А потім розробити комплекс методичного забезпечення для викладання цих дисциплін.

1.2. Формування реалістичних очікувань у людини, яка звернулася за допомогою та визначення напрямків практичної роботи психолога

К.: За допомогою яких прийомів Ви плануєте підвищити імовірність досягнення бажаного результату?

В.: На кафедрі є кілька молодих викладачів, які ще зовсім недавно були студентами, їх можна залучити до процесу генерації ідей. А оскільки спецкурсів можна запропонувати декілька, то кожен із них потенційно може знайти свою «нішу» в навчальному процесі.

К.: Чи можлива ситуація, коли студенти оберуть просто цікавий спецкурс без змістовного навантаження, на рівні популярної психології?

В.: Переважна більшість наших студентів навчаються за контрактом, отже вони зацікавлені в практичній цінності кожної дисципліни. Тому така ситуація малоймовірна. Ми будемо пропонувати курси, що будуть корисні для майбутньої професійної діяльності.

К.: Коли методичне забезпечення буде готовим, як можна буде перевірити його якість?

В.: Звичайно, всі пропоновані спецкурси будуть представлені на кафедрі, отримають оцінку колег.

К.: А як ми зможемо дізнатися про ставлення студентів?

В.: Попередню оцінку отримати, звичайно, неможливо. Студенти будуть «голосувати ногами», як глядачі в театрі. По завершенню семестру ми проаналізуємо рівень відвідування різних спецкурсів, тож будемо знати, які з них матимуть «право на існування» в майбутньому.

К.: Гарзд. Працюйте. З мого боку можете розраховувати на повну підтримку.

Напрямок практичної роботи	Обґрунтування
Методична робота	Створення інструктивно-методичних матеріалів спецкурсу

II. ПЛАНОВО-ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП

2.1. Аналіз власного досвіду виконання подібних завдань при вивченні навчальних дисциплін та проходженні практик

Дисципліна	Модуль	Тема	Зміст питань
Методика викладання психології	Загальні основи методики викладання психології	Нормативно-правове забезпечення та зміст психологічної освіти	Загальноосвітні програми та викладання психології. Професійні освітні програми та викладання психології. Навчальний план та програми викладання психології. Цілі викладання психології. Принципи викладання психології. Психологія як наукова і навчальна дисципліна.

Дисципліна	Модуль	Тема	Зміст питань
			Галузі психології як наукової дисципліни. Навчальні дисципліни з психології. Основні тенденції розвитку психології у світі.
		Технологія розробки навчального курсу	Схема технології розробки навчального курсу з психології. Вибір навчальних посібників. Відбір змісту курсу. Постановка навчальних цілей. Розробка робочої програми курсу. Планування навчальних занять та самостійної роботи студентів. Розробка формату проведення курсу. Розробка системи критеріїв оцінки знань та умінь. Планування окремих навчальних занять. Розробка опитувальника для оцінки курсу студентами.
	Методика підготовки і проведення навчальних занять з психології у вищих навчальних закладах	Організація навчання та види навчальних занять з психології	Організація навчальних занять з психології у вищих та середніх навчальних закладах. Лекції з психології. Семінарські заняття з психології. Практичні та лабораторні заняття з психології. Урок з психології. Самостійна підготовка до занять з психології. Підготовка рефератів, курсових та дипломних робіт з психології. Практика студентів з психології. Позакласна та позааудиторна робота з психології.

Дисципліна	Модуль	Тема	Зміст питань
		Методика підготовки лекційних і семінарських занять з психології	Знання наукової та практичної психології як основа навчального курсу. Місце та роль життєвих психологічних знань, психології мистецтва, ірраціональної психології у навчальному курсі. Друковані та електронні джерела знань для викладання психології. Організація навчальної ситуації та її структура. Форми спільної діяльності викладачів та студентів, що виникають в ситуації вирішення творчих задач. Конструктивно-проективна діяльність викладача. Методичні сценарії навчальних ситуацій.

2.2. Підбір та аналіз літератури та формулювання припущень про причини виникнення проблеми

Бібліографічний опис джерела	Основні ідеї та тези, що стосуються проблеми
<i>Навчально-методична та довідкова література</i>	
Карандашев В.Н. Методика преподавания психологии: Учебное пособие. – СПб.: Питер, 2009. – С. 199-212.	Розглянуто поетапно технологію розробки навчального курсу, правила написання робочої програми курсу
Ляудис В. Я. Методика преподавания психологии. – СПб.: Питер, 2008. – С. 97-106.	Описано процес конструктивно-проектувальної діяльності викладача
<i>Фахова періодична література</i>	
Майстренко Т.М. Кредитно-модульна система організації навчання фахівців психологічних спеціальностей // Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції „Навчально-методичне забезпечення кредитно-модульної системи навчального процесу у галузевих університетах”. – Рівне, 2005. – С. 207-	Розглянуто питання впровадження кредитно-модульної системи при підготовці фахівців психологічних спеціальностей. Основну увагу приділено питанням організації навчального процесу, системі оцінювання знань студентів, а також вивченню ставлення

Бібліографічний опис джерела	Основні ідеї та тези, що стосуються проблеми
212.	студентів до КМСОНП.
Музика О.Л., Майстренко Т.М. Організаційно-психологічне забезпечення впровадження кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ // Проблеми формування конкурентноспроможності фахівців в умовах впровадження Болонського процесу: Збірник наукових робіт Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Житомир, 2008. – С. 14-20.	Описано організаційно-педагогічне, інформаційно-технічне, особистісно-психологічне забезпечення кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ.
Музика О.Л., Майстренко Т.М., Оснадчук Ю.О. Вищій освіті – європейський рівень: досвід впровадження кредитно-модульної системи навчання на соціально-психологічному факультеті ЖДУ імені Івана Франка / Житомирщина: минуле, сьогодення, поступ у майбутнє: Науковий збірник / За заг. ред. П.Ю. Сауха, О.М Швидак, І.І. Ярмошик та ін. – Т. 2. – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. – С. 65-75.	Описано досвід впровадження кредитно-модульної системи навчання на соціально-психологічному факультеті ЖДУ імені Івана Франка
<i>Вузькоспеціалізована література</i>	
Наказ від 24.03.2004 №152 Про затвердження Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін // Офіційний сайт МОЗ України www.moz.gov.ua	Описано структуру типової навчальної програми навчальної дисципліни
Про внесення змін та доповнень до Рекомендацій щодо розроблення навчальних програм навчальних дисциплін Відповідно до наказу МОЗ України від 22.03.2004 № 148 «Про заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої медичної і фармацевтичної освіти на 2004-2005 роки» та з метою запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу у ВНЗ України http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dn_20041012_492.html	Дані Рекомендації описують методику розробки навчальних програм навчальних дисциплін відповідно до ГСВО, вимог наказів МОН України від 23.01.04 №48 «Про проведення педагогічного експерименту з впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу»

Бібліографічний опис джерела	Основні ідеї та тези, що стосуються проблеми
Інформаційно-методичне забезпечення КМС http://eprints.zu.edu.ua/2794/1/KMS.pdf	Містить організаційно-правове забезпечення переходу до кредитно-модульної системи організації навчального процесу в ЖДУ ім. Івана Франка

2.3. Консультація з фахівцями

Потреби у консультації з фахівцями немає. Проте є необхідність отримати додаткову інформацію щодо окремих аспектів проблеми від працівника деканату, що відповідає за формування навчальних планів.

Фахівець	Обґрунтування необхідності бесіди	Перелік питань
Заступник декана з навчальної роботи	Заступник декана з навчальної роботи, обізнаний щодо загальноосвітніх програм, професійних програм викладання психології	<ul style="list-style-type: none"> – Який обсяг годин передбачають спецкурси? – Скільки модулів передбачають спецкурси? – Для студентів яких курсів та якої спеціальності ці курси призначені? – Яких знань та умінь обов'язково мають набути майбутні фахівці з психології?

2.4. Складання розгорнутого плану виконання завдання, підбір методів та аналіз ресурсів

Етап роботи	Методи та процедури	Необхідні ресурси
Визначення назви та тематики спецкурсу	Мозковий штурм	<i>Тривалість роботи:</i> 2-2,5 години <i>Необхідні ресурси:</i> картки для фіксування ідей, ручка, годинник
Робота над методичним забезпеченням спецкурсу	Технологія розробки навчального курсу	<i>Тривалість роботи:</i> 3-4 доби. <i>Необхідні ресурси:</i> Комп'ютер, нормативні документи (освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), освітньо-професійна програма (ОПП))
Проведення виступу на засіданні кафедри з презентацією результатів роботи	Публічний виступ з презентацією результатів роботи	<i>Тривалість роботи:</i> 1 година. <i>Необхідні ресурси:</i> приміщення для проведення засідання; файл з презентацією, технічні засоби для презентації.

2.5. Передбачення проблемних моментів

Проблемні моменти	Причини виникнення	Шляхи уникнення
Важко підібрати літературу до спецкурсу	Відсутність необхідної літератури в бібліотеці	Активне користування Інтернет-джерелами
Важко сформулювати вимоги до знань та умінь студентів	Немає можливості ознайомитися з нормативними документами (освітньо-кваліфікаційна характеристика (ОКХ), освітньо-професійна програма (ОПП))	Консультація зі заступником декана з навчальної роботи
Необхідно доступно і переконливо представити результати своєї роботи	Небажання колег зосередитися на розгляді методичних проблем	Перед засіданням кафедри підготувати роздатковий матеріал, що містить основні положення виступу, забезпечити можливість ознайомитися з ним завчасно

2.6. Підготовка матеріалів, необхідних для виконання завдання

Комп'ютер, ОКХ, ОПП.

III. ЕТАП ПРАКТИЧНОЇ РОБОТИ

3.1. Збір емпіричних даних

Після завершення першого етапу мозкового штурму (кількість учасників 4 особи) було отримано такі назви спецкурсів: «Психологія кохання», «Психологія першого враження», «Психологічна допомога онкохворим», «Психологічний супровід вагітності», «Психологія взаємостосунків у молодій сім'ї», «Психологія батьківства», «Психологія брехні», «Психологія привабливості», «Психологія невербального спілкування», «Психологічні особливості роботи психолога в організації».

По завершенню аналітичного етапу, було прийнято рішення розробляти курс під назвою «Психологія брехні».

3.2. Аналіз та інтерпретація отриманих даних

Інструктивно-методичні матеріали з курсу

ПСИХОЛОГІЯ БРЕХНІ

Для студентів IV курсу напряму 0401 Психологія

спеціальності 6.030103 Практична психологія

ВСТУП

Інструктивно-методичні матеріали зі спец. курсу «Психологія брехні» призначені для студентів спеціальності «Психологія» навчально-кваліфікаційного рівня «Бакалавр» і повністю відповідає нормативам Міністерства освіти України

щодо підготовки фахівців-психологів. Курс «Психологія брехні» займає важливе місце у системі теоретичної та практичної підготовки бакалаврів психології до практичної діяльності, безумовна цінність курсу полягає в його практичній орієнтованості.

Міждисциплінарні зв'язки: курс «Психологія брехні» пов'язаний з курсами «Загальна психологія», «Соціальна психологія», «Психологія спілкування», «Психологія мотивації та емоцій».

МЕТА І ЗАВДАННЯ КУРСУ

Основною **метою** викладання дисципліни «Психологія брехні» є сприяння розвитку у студентів професійно важливої якості – спостережливості та засвоєння комплексу спеціальних знань щодо особливостей прояву нещирості в поведінці особистості.

Основні завдання курсу.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **знати**:

- Поняття про спостережливість. Структура спостережливості.
- Метод спостереження, його види, переваги та недоліки, сфера застосування, способи інтерпретації отриманих результатів.
- Критичний аналіз різноманітних методик спостереження.
- Поняття про брехню, її мотиви.
- Сумління як механізм внутрішнього контролю людини.
- Фактори, що впливають на чесність людини.
- Поведінка людини при викритті брехні. Виправдання та їх роль.
- Ставлення людини до власної брехні. Ставлення до чужої брехні.
- Способи виявлення брехні.
- Міміка та її роль в спостереженні за співбесідником.
- Емблеми, ілюстрації, маніпуляції як детектори брехні.
- Обмовки, тиради, паузи, тембр голосу та їх значення.
- Особливості невербальних засобів комунікації в різних культурах.
- Способи адекватного реагування на брехню.

По завершенню вивчення курсу студенти повинні **вміти**:

- з метою отримання психологічно значимої інформації в процесі розв'язування професійних завдань в умовах навчально-виховного закладу уміти організовувати та проводити природні і клінічні спостереження

- з метою забезпечення об'єктивності психологічно значимої інформації, отриманої в процесі спостереження, уміти долати його основні проблеми: вплив присутності спостерігача на поведінку суб'єкта, суб'єктивність інтерпретації результатів спостереження, обмеженість обсягу уваги спостерігача та ін.

- розпізнавати брехню
- адекватно реагувати на брехню
- диференціювати правду та брехню
- грамотно вести діалог з метою розкриття правди
- уміти контролювати прояви психоемоційного стану.

РОЗПОДІЛ НАВЧАЛЬНОГО ЧАСУ ЗА ТЕМАМИ

№	Теми	Всього	Аудиторні заняття				Самостійна робота	Форма контролю
			лекції	практичні	лабораторні	підсумкові модульні роботи		
1.	Спостережливість як властивість особистості	9	2	2			5	
2.	Брехня як соціально-психологічний феномен	7		2			5	
3.	Ознаки брехні та їх прояви у поведінці людини	32		2	10		20	
с/о	Невербальна комунікація	6					6	
	Всього (1 кредит)	54	2	6	10	ПМР	36	ПМР

Умови автоматичного одержання оцінки за модуль:

- відвідати 2 практичні заняття (з 3 практичних занять);
- відвідати 4 практичні заняття (з 5 практичних занять);
- одержати 10 оцінок (з 12 можливих, 1 оцінка за перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, є обов'язковою).

Обов'язкові види робіт:

- опрацювати питання з плану практичного заняття;
- опрацювати основні поняття;
- підготувати звіт за лабораторні заняття відповідно до алгоритму виконання ПОЗ;
- пройти перевірку рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання, на індивідуальній консультації у викладача.

Види робіт на вибір:

- реферат (готує один студент з академічної групи);
- практичне завдання (готує один студент з академічної групи).

Лекційний курс

Тема 1. Спостережливість як властивість особистості

1. Поняття про спостережливість.
2. Професійна спостережливість у роботі психолога.
3. Структура спостережливості.
4. Об'єктивні прояви психіки та їх сприйняття.
5. Тіло людини як об'єкт спостереження.

Практичні заняття

Практичне заняття № 1

СПОСТЕРЕЖЕННЯ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАКТИЧНОГО ПСИХОЛОГА

1. Метод спостереження, його види, переваги та недоліки, сфера застосування, способи інтерпретації отриманих результатів.
2. Мета, завдання, об'єкт, предмет, ситуація спостереження.
3. Гіпотеза та перелік можливих критеріїв спостереження.
4. Оформлення щоденника, протоколу, картки спостереження.
5. Критичний аналіз різноманітних методик спостереження.

Основні поняття	<i>спостереження, об'єкт спостереження, предмет спостереження, ситуація спостереження, гіпотеза спостереження, критерій спостереження, включене спостереження, польове спостереження</i>
------------------------	--

Реферат § Регуш Л.А. Тренинг педагогической наблюдательности // Вопросы психологии. – № 3. – 1988.

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	2 години

Література

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме. – СПб, 2002. – С.56-60.
2. Волков Б.С., Волкова В.А. Методы исследований в психологии. – М, 2002. – С. 21-30.
3. Гречихин В.Г. Лекции по методике и технике социологических исследований. – М., 1998. – С.108-121.
4. Регуш Л.А. Практикум по наблюдению и наблюдательности. – СПб., 2001.
5. Щекин Г.В. Как читать людей по их внешнему облику. – К., 1992.

Творче завдання:

Підготувати систему вправ для розвитку спостережливості людини з використанням різних видів наочності. Змодельовати ситуацію тренінгу на розвиток спостережливості. Визначити найбільш ефективні способи розвитку спостережливості.

Практичне заняття № 2

БРЕХНЯ ЯК СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ФЕНОМЕН

1. Поняття про брехню, її мотиви.
2. Брехня як спосіб приховати почуття.
3. Страхи та їх вплив на щирість людини. Страх викриття як перешкода при брехні.

4. Сумління як механізм внутрішнього контролю людини.
5. Емоції, викликані власною брехнею.
6. Фактори, що впливають на чесність людини.
7. Поведінка людини при викритті брехні. Виправдання та їх роль.
8. Ставлення людини до власної брехні. Ставлення до чужої брехні.

Основні поняття	<i>Брехня, неправда, нещирість, чесність, виправдання, сумління, страх, емоції, почуття.</i>
------------------------	--

Реферат	Екман П., Фризен У. Узнай лжеца по выражению лица. – Питер, 2009. – 272 с.
----------------	--

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	2 години

Література

1. Знаков В. Психология понимания правды. – 1999. – 575с.
2. Олдерт Ф. Детекция лжи и обмана. / Пер. с англ. А. Ершова и др. – 2-е междунар. изд. -СПб.: СПб.: Прайм-Еврознак, 2005. -320 с.
3. Олдерт Ф. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006 – 284с.
4. Равенский Н.Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика. – Рипол, 2009. – 560 с.
5. Щербатых Ю. Искусство обмана. Популярная энциклопедия – 2007. – 1348 с.
6. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. – СПб.: Питер, 2009. – 304 с.

Творче завдання:

Ситуація № 1: Група ділиться на пари. Студент згадує 10 випадків коли він брехав. Розповідає їх напарнику, який в свою чергу має визначити причини або мотиви брехні. Потім студенти міняються ролями. Найцікавіші випадки можуть бути винесені на групове обговорення.

Ситуація № 2: 4-м студентам даються індивідуальні завдання – «Підготуйте будь-ласка кожен невеличку брехливу але правдоподібну історію. Подумайте кому ви могли б її розповідати і переконуючи, що це правда. На підготовку 5 хвилин». Потім з групи обирається співбесідник, який гратиме роль слухача цієї історії. У слухача буде завдання (оголошене тільки йому на вушко) в певний момент викрити брехню опонента. Завданням групи буде визначити тип реагування на звинувачення в брехні.

Практичне заняття № 3

ОЗНАКИ БРЕХНІ ТА ЇХ ПРОЯВИ У ПОВЕДІНЦІ ЛЮДИНИ.

1. Способи виявлення брехні.
2. Критичність у сприйманні співрозмовника.
3. Спостереження за невербальним мовленням (рухи, жести, міміка)
4. Спостереження за вербальною інформацією (обмовки, паузи, запинання тощо)
5. Аналіз мотивації та спрямованості співрозмовника.
6. Встановлення логічних зв'язків та послідовностей в мовленні та діяльності людини.
7. Обережність при тлумаченні поведінки та виявленні брехні.

Основні поняття	<i>Критичність, вербальна інформація, невербальне мовлення</i>
------------------------	--

Реферат § Мягих С.Г., Петров А.М. Некоторые аспекты из области психологии лжи // <http://www.psihoteh.ru/article-158.html>

Завдання для самостійної роботи

▪ опрацювати питання	3 години
▪ опрацювати основні поняття	2 години

Література

1. Олдерт Ф. Детекция лжи и обмана. / Пер. с англ. А. Ершова и др. – 2-е междунар. изд. – СПб.: Прайм-Еврознак, 2005. – 320 с.
2. Олдерт Ф. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006 – 284с.
3. Равенский Н.Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика. – Рипол, 2009г. – 560 с.
4. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. – СПб.: Питер, 2009. – 304 с.
5. Экман П., Фризен У. Узнай лжеца по выражению лица. – Питер, 2009. – 272 с.

Творче завдання:

Ситуація № 1: викликаємо одного добровольця з групи до дошки. Група має задавати йому запитання – як особисті так і загальні. Цей доброволець може відповідати як правду так і брехати. Завдання групи – розпізнати коли він бреше а коли ні. (Поведінка, рухи, рухи очей тощо сигналізуватимуть про це.)

Ситуація № 2: група ділиться на 2 команди. Кожна команда придумує по 10 тверджень, 5 з яких правда і 5 брехня. Кожен із членів команди у довільному порядку говорить 1 з 10 тверджень. Команда опонентів має розпізнати правда це чи брехня. І пояснити чому вони зробили такий висновок. Так команди чергуються - по одному твердженню.

Лабораторні заняття ЛАБОРАТОРНЕ ЗАНЯТТЯ №1-5.

Тема 3. Ознаки брехні.

Мета: навчити студентів розпізнавати ознаки брехні.

Теоретичні питання:

1. Міміка та її роль в спостереженні за співбесідником.
2. Емблеми, ілюстрації, маніпуляції як детектори брехні.
3. Обмовки, тиради, паузи, тембр голосу та їх значення в мовленні співрозмовника.

Професійно-орієнтоване завдання №1

До психолога звернувся керівник приватного підприємства з проханням допомогти вирішити проблеми з персоналом. Він, зокрема, зазначив: «У своєму колективі я завжди намагався створити атмосферу довіри. Проте минулого місяця отримав інформацію про те, що деякі мої підлеглі використовують службовий транспорт для своїх власних цілей, витрачають робочий час на «ліві» підробітки. Не хочу цьому вірити, та й прямих доказів їх вини немає. Я особисто поговорив з кожним із них. Звісно, вони все заперечили. Але після цих розмов залишився якийсь неприємний осад... Навіть не знаю, чим це пояснити... Я чув, що психологи можуть якось викривати брехунів. Я ніколи цього не вмів, всім вірю і дуже часто розчаровуюсь... Дуже хочу щоби Ви мені допомогли, навчили розпізнавати, коли людина каже правду, а коли бреше».

Література:

1. Равенский Н.Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика. – Рипол, 2009. – 560 с.
2. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. – СПб.: Питер, 2009. – 304 с.
3. Экман П., Фризен У. Узнай лжеца по выражению лица. – СПб.: Питер, 2009. – 272 с.

Тема для самостійного опрацювання

Тема 4. НЕВЕРБАЛЬНА КОМУНІКАЦІЯ

Питання для самостійного опрацювання

1. Основні види невербальної комунікації:
 - а) оптико-кінетична система знаків (жести, міміка, пантоміміка);
 - б) паралінгвістична та екстралінгвістична система знаків (роль інтонації та різних невербальних включень у мову);
 - в) просторово-часова система організації комунікаційного процесу (організація середовища спілкування, явище соціальної дистанції, проксемика, візуальний контакт очима тощо).
2. Особливості невербальних засобів комунікації в різних культурах.

Основні поняття	<i>Міміка, пластика, пози, жести, дотик, тактильний контакт, міжособистісна інтимна зона, особистісна зона, соціальна зона, офіційна (публічна зона), невербальна комунікація.</i>
------------------------	--

Список літератури для опрацювання

1. Брудный А.А. К теории коммуникативного воздействия // Теоретические и методологические проблемы социальной психологии. – М., 1977.
2. Крижанская Ю.С., Третьяков В.П. Грамматика общения. – М., 1990.
3. Лабунская В.А. Невербальное поведение. – Ростов-на-Дону, 1986.
4. Леонтьев А.А. Общение как объект психологического исследования // Методологические проблемы социальной психологии. – М., 1975.

Ліміт часу на виконання завдань для самостійної роботи:

Опрацювання теоретичних питань	13 годин
--------------------------------	----------

ЗАВДАННЯ ДО ПІДСУМКОВОЇ МОДУЛЬНОЇ РОБОТИ 1

Умовою допуску до ПМР є зарахування звітів за лабораторні заняття та проходження перевірки рівня засвоєння знань з теми, яка виносилася на самостійне опрацювання.

I. Тестові завдання. Максимальна кількість балів – 20.

II. Теоретичні завдання (оцінюються від 0 до 30 балів).

Максимальна кількість балів – 30.

1. Поняття про спостережливість.
2. Професійна спостережливість у роботі психолога.
3. Структура спостережливості.
4. Тіло людини як об'єкт спостереження.
5. Метод спостереження, його види, переваги та недоліки, сфера застосування, способи інтерпретації отриманих результатів.
6. Мета, завдання, об'єкт, предмет, ситуація спостереження.
7. Гіпотеза та перелік можливих критеріїв спостереження.
8. Оформлення щоденника, протоколу, картки спостереження.
9. Критичний аналіз різноманітних методик спостереження.
10. Поняття про брехню, її мотиви.
11. Брехня як спосіб приховати почуття.
12. Страх та їх вплив на щирість людини. Страх викриття як перешкода при брехні.
13. Сумління як механізм внутрішнього контролю людини.
14. Емоції, викликані власною брехнею.
15. Фактори, що впливають на чесність людини.
16. Поведінка людини при викритті брехні. Виправдання та їх роль.
17. Ставлення людини до власної брехні. Ставлення до чужої брехні.
18. Способи виявлення брехні.
19. Міміка та її роль в спостереженні за співбесідником.
20. Емблеми, ілюстрації, маніпуляції як детектори брехні.

21. Обмовки, тиради, паузи, тембр голосу та їх значення в мовленні співрозмовника.
22. Основні види невербальної комунікації:
23. Особливості невербальних засобів комунікації в різних культурах.

III. Професійно-орієнтоване завдання.

До психолога звернувся керівник приватного підприємства з проханням допомогти вирішити проблеми з персоналом. Він, зокрема, зазначив: «У своєму колективі я завжди намагався створити атмосферу довіри. Проте минулого місяця отримав інформацію про те, що деякі мої підлеглі використовують службовий транспорт для своїх власних цілей, витрачають робочий час на «ліві» підробітки. Я не хочу цьому вірити, та й прямих доказів їх вини немає. Я особисто поговорив з кожним із них. Звісно, вони все заперечили. Але після цих розмов залишився якийсь неприємний осад... Навіть не знаю, чим це пояснити... Я чув, що психологи можуть якось викривати брехунів. Я ніколи цього не вмів, всім вірю і дуже часто розчаровуюсь... Я дуже хочу щоби Ви мені допомогли, навчили розпізнавати, коли людина каже правду, а коли бреше».

ВИМОГИ ДО ЗАЛІКУ

Умови допуску до заліку

- Здано тему для самостійного опрацювання (викладачу на індивідуальній консультації)
- Виконано професійно-орієнтоване завдання.

Умови автоматичного зарахування заліку

- Виконано професійно-орієнтоване завдання.
- Є оцінки на рівні 61-100 балів за кожен з модулів.

Завдання до залікової роботи ідентичне завданням до ПМР.

Література до курсу:

1. Аронсон Э., Уилсон Т., Эйкерт Р. Социальная психология. Психологические законы поведения человека в социуме. – СПб, 2002.
2. Бойко В.В. Энергия эмоций в общении: взгляд на себя и на других. – М., 1996.
3. Горелов И. Н. Невербальные компоненты коммуникации. – М., 1980.
4. Знаков В.В. Половые различия в понимании неправды, лжи, обмана // Психологический журнал. – 1997. – № 1.
5. Знаков В.В. Психология понимания правды. – СПб., 1999.
6. Знаков В. В. Психология понимания: проблемы и перспективы. – М.: Институт психологии РАН, 2005.
7. Знаков В. Психология понимания правды. – 1999. – 575с.
8. Лабунская В.А. Невербальное поведение. –Ростов-на-Дону, 1986.
9. Пиз А. Язык жестов. – Воронеж, 1992.
10. Пугачевский О.О. Коммуникативно-личностные смыслы интерпретации невербального поведения: Автореф. дис. ... канд. наук. — Ростов-на-Дону, 1999.

11. Равенский Н.Н. Как читать человека. Черты лица, жесты, позы, мимика. – Рипол, 2009. – 560 с.
12. Ракитина Л. И. Игры и манипуляции в межличностном общении. — Ростов-на-Дону, 1997.
13. Регуш Л.А. Тренинг педагогической наблюдательности // Вопросы психологии. – 1988. – № 3.
14. Регуш Л.А. Практикум по наблюдению и наблюдательности. – Спб, 2001.
15. С.Г. Мягих, А.М. Петров. Некоторые аспекты из области психологии лжи. <http://www.psihoteh.ru/article-158.html>
16. Симоненко С. И. Психологические основания оценки правдивых и ложных сообщений: Автореф. дис... канд. наук. – М., 1998.
17. Тарасов А. Н. Психология лжи. – М.: Книжный мир, 2005.
18. Украинский Я.И. Адекватность отражения внешнего облика других людей как условие межличностного понимания: Автореф. дис. ... канд. наук. – Киев, 1988.
19. Фрай О. Детекция лжи и обмана. / Пер. с англ. А. Ершова и др. – 2-е междунар. изд. – СПб.: Прайм-Евროзнак, 2005. – 320 с.
20. Фрай О. Ложь. Три способа выявления. Как читать мысли лжеца, как обмануть детектор лжи. – СПб.: Прайм-ЕВРОЗНАК, 2006 – 284с.
21. Шостром Э. Анти-Карнеги, или Человек-манипулятор. – М., 1994.
22. Щекин Г.В. Как читать людей по их внешнему облику. – К., 1992.
23. Щербатых Ю., Искусство обмана. Популярная энциклопедия. 2007. – 1348 с.
24. Экман П. Психология лжи. Обмани меня, если сможешь. – СПб.: Питер, 2009. - 304 с.
25. Экман П., Фризен У. Узнай лжеца по выражению лица. – СПб.: Питер, 2009. – 272с.

IV. ЗВІТНО-ПІДСУМКОВИЙ ЕТАП

4.1. Представлення результатів людині, яка звернулася із запитом

Обговорення представлених матеріалів спецкурсу на засіданні кафедри

К.: Отже, Ви вважаєте, що найбільш доцільним є запровадження спецкурсу «Психологія брехні»? Чим Ви обґрунтуєте актуальність викладання саме цього спецкурсу?

В.: Робота психолога, особливо у сфері психокорекційної, психотерапевтичної, психоконсультаційної роботи, потребує розвитку спостережливості. Всі ми знаємо, що клієнти не завжди говорять правду, особливо на початку консультування; говорити правду іноді буває важко, страшно, боляче, вона може зруйнувати позитивний «Я-образ»... Тому правильно інтерпретувати невербальні сигнали для первинного аналізу проблеми просто необхідно.

Колега 1: Не всі наші випускники будуть займатися консультуванням. Для яких сфер професійної діяльності цей спецкурс буде корисним?

В.: Психолог, що може розпізнавати сигнали брехні, буде безцінним скарбом для будь-якої організації. Він здатен, наприклад, кваліфіковано спостерігати за процесом переговорів між бізнес-партнерами, за передвиборчими дебатами політиків, за перебігом наради, уроку, допиту чи політичного мітингу. Та, врешті-решт, спостережливість – це та якість, яка може прислужитися нашим випускникам не лише в професійному, але і в особистому житті – ситуації, погодьтесь, бувають різні.

Колега 2: Про психологічні ознаки брехні написано книги, знято фільми, вони загальнодоступні – навіщо потрібно витрачати на це години з навчального плану?

В.: Якщо людина знає ознаки брехні, це зовсім не означає, що вона може професійно ці знання використовувати. Спостережливість слід розвивати систематично, приділяти цьому час, формувати навички адекватної реакції у ситуації брехні. Найбільш цілеспрямовані та організовані люди цю якість можуть розвинути самостійно, а решті ми можемо допомогти, створивши в рамках навчального процесу сприятливі умови для розвитку спостережливості.

Колега 3: Які методи ви плануєте використовувати для роботи в рамках спецкурсу?

В.: Тренінгова робота, рольові ігри, обговорення відеороликів, аналіз життєвих ситуацій.

Колега 3: У Вас є програма тренінгу?

В.: На сьогодні я маю велику кількість матеріалів, з яких таку програму можна скласти досить швидко.

Колега 4: Наскільки повно цей курс забезпечений літературою?

В.: Більшість джерел, на жаль, російською мовою. В процесі роботи я планую написати декілька статей, вони доповнять електронну бібліотеку до курсу.

К.: Ну що ж, Ваш виступ був досить переконливим. Звичайно, над програмою ще варто попрацювати, але вона заслуговує право на існування. Успіху Вам у роботі!

В.: Дякую!!!

V. ЕТАП САМОАНАЛІЗУ, ГРУПОВОЇ РЕФЛЕКСІЇ ТА САМОРОЗВИТКУ

Підсумкова рефлексія позитивних моментів (що саме вдалося зробити, чого досягти, від чого отримати професійне задоволення)

Під час виконання професійно-орієнтованого завдання було досить легко побудувати першу бесіду, тому що запит був цілком конкретний і чітко сформульований. Натомість виступ за результатами дослідження був складним, тому що було важко поводитися впевнено перед групою людей, відповідати на критичні запитання, захищати результати своєї роботи. Така ситуація дала можливість зрозуміти, що моє уміння виступати перед аудиторією розвинено недостатньо, відчувався внутрішній дискомфорт.

Аналіз наукової літератури дозволив зрозуміти логіку побудови навчального курсу, правила підбору літератури, формування тематики курсу. Я зрозуміла, що

робота викладача – не лише читати лекції та проводити контрольні. Є величезний пласт непублічної, прихованої від студентів діяльності. Вона вимагає логічності та системності мислення, зосередженості, ретельності. Але, в той же час, ця робота дуже творча. Не знаю, чи буду в майбутньому викладачем психології, але впевнена: якщо ти займаєшся тим, що тобі цікаво – можна виконати роботу будь-якого рівня складності.

Сподіваюсь, результат моєї роботи вартий витрачених зусиль. Принаймні, я точно знаю, що з відвідувала би всі заняття курсу «Психологія брехні» із задоволенням.

Програма саморозвитку

Складові навчально-професійних умінь та професійно важливі якості, які потрібно було б розвинути	В чому полягали труднощі	План заходів для саморозвитку	Терміни	Критерії самоконтролю
Підбір літератури до обраного курсу	Важко було знайти наукову літературу, нормативні документи	Створити власний перелік електронних бібліотек, упорядкувати наявну психологічну літературу	січень 2012	Розширений каталог психологічної літератури
		Сформулювати перелік Інтернет-адрес, що містять нормативну документацію	січень 2012	Каталог нормативної документації
Виступ перед аудиторією	Відчувалося величезне хвилювання під час публічного виступу, внутрішнє напруження заважало говорити	Опрацювати психологічну літературу з проблеми публічного виступу	лютий 2012	Знати основні причини невпевненості під час публічного виступу, механізми впливу на аудиторію

	переконливо.	Взяти участь у тренінгу ораторської майстерності	березень-квітень 2011	Набуття навичок впевненої поведінки під час виступу перед аудиторією
Уміння систематизувати інформацію	Під час розробки навчального курсу іноді виникало відчуття розгубленості через надмір інформації, яку треба було впорядкувати	Написати статтю як результат опрацювання масиву інформації	травень 2011	Наукова стаття, опублікована в спсихологічній періодиці